

2. Развитие психофизиологических функций взрослых людей (средняя зрелость) / Под ред. Б.Г.Ананьева, Е.И.Степановой. М.: Педагогика, 1977. – 198 с.
3. Соловьева Н.Д. Индивидуализированное обучение устной иноязычной монологической речи по специальности в неязыковом вузе (2 этап, английский язык): Дис. ... канд. пед. наук. – К., 1990. – 253с.

С.О.Мелікова

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ

В статье рассматриваются педагогические условия индивидуализации профессионально-ориентированного обучения иностранных языков студентов неязыковых специальностей в высших педагогических учреждениях. Анализируется возможность эффективного обучения каждого студента.

The article deals with the pedagogical condition of individualization of the professional oriented training of students of non-linguistic specialities at higher educational establishments. The possibility of every student's effective training has been given.

Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті передбачає перехід до інноваційної гуманістичної освіти. Величезну роль у цьому процесі відведено особистості майбутнього вчителя, який повинен перебувати у стані постійного творчого пошуку, розвитку своєї індивідуальності. Необхідно, щоб такий творчий пошук, формування індивідуальності мали характер постійного професійно-педагогічного самовдосконалення, бажання проникнути у глибини майбутньої фахово-педагогічної діяльності, досягти в ній певних результатів. Лише за таких умов вища педагогічна школа може розраховувати на підготовку педагога-фахівця, здатного до творчої професійної діяльності.

Відповідно до визначеного актуалізується проблема індивідуалізації у вищій педагогічній школі. Формування

особистості студента у вищій школі відбувається в процесі навчання. Велику роль у цьому відіграє навчання іноземних мов, а саме навчання професійно орієнтованої іноземної мови, що сприяє формуванню та розвитку навичок самостійної роботи, які дозволяють студенту поповнювати знання, вдосконалювати свої особистісні риси, розвивати професійні уміння. Головною передумовою того, щоб професійно орієнтоване навчання іноземних мов стало засобом розвитку особистості є індивідуалізація.

У психолого-педагогічній літературі професійно орієнтоване навчання пов'язують з індивідуалізацією (К.Б.Єсіпович, Т.П.Лисийчук, О.Б.Метьюлкіна, С.Ю.Ніколаєва, С.І.Пасов, О.П.Петрашук).

Проблема індивідуалізації в вищій педагогічній школі набула великого значення. В останніх публікаціях проблема індивідуалізації розглядається в різних аспектах. Наприклад, С.Ренський наголошує на важливості інтеграції індивідуальної роботи з іншими формами навчальної діяльності [5], І.Бочан розглядає самостійну індивідуальну роботу як засіб формування особистісно орієнтованої системи навчання [1]. Л.Жовтан визначає організацію контролю навчальної діяльності учнів і студентів як головну умову індивідуалізації навчання [3].

Ми виходимо з того, що індивідуалізація професійно орієнтованого навчання іноземних мов студентів немовних спеціальностей є основою фахово-педагогічному розвитку особистості майбутнього вчителя. Проблемі професійного вдосконалення студентів присвячено чимало досліджень. О.Д.Серебрянська, наприклад, розглядає пізнавальну самостійність студента як фактор його професійного саморозвитку [6]. Ю.Ємель'янова досліджує проблему формування навичок самоорганізації засобами інноваційних технологій [2].

Виходячи з аналізу публікацій за останній час, можна сказати, що проблема індивідуалізації професійно орієнтованого навчання іноземних мов потребує глибокого дослідження.

Мета цієї статті полягає у визначенні педагогічних умов індивідуалізації професійно орієнтованого навчання студентів немовних спеціальностей у вищих педагогічних закладах.

Індивідуалізація професійно орієнтованого навчання іноземних мов на немовних спеціальностях у вищих педагогічних закладах розкриває величезні можливості для розвитку особистості, фахово-педагогічного її становлення. Вона дозволяє підтримувати стійкий інтерес до вивчення іноземної мови (навіть якщо в школі людина мала невисокі оцінки з цього предмету), спрям розвитку професійно значущих якостей. Логіка засвоєння, яка є єдиною для всіх інших предметів не "спрацьовує" при вивченні іноземної мови. Індивідуалізація професійно орієнтованого навчання іноземних мов на немовних спеціальностях у вищих педагогічних закладах розкриває саме дію внутрішніх особистісних сенсів мови, які забезпечують цілісне пізнання предмету.

Виходячи з цього, вважаємо, що ефективною є індивідуалізація професійно орієнтованого навчання іноземних мов на немовних спеціальностях у вищих педагогічних закладах може бути лише за умов: 1) діагностування індивідуально-психологічних особливостей студентів, а саме: здібності до самоактуалізації, самореалізації, самонавчання, самооцінки, самовдосконалення; 2) залучення студентів до активної пізнавальної діяльності через виконання індивідуальних завдань у процесі професійно орієнтованого навчання іноземній мови; 3) стимулювання читання професійно орієнтованої літератури іноземною мовою, спрямованого на підвищення зовнішньої та внутрішньої мотивації вивчення професійно орієнтованої іноземної мови.

Розглянемо докладніше кожна з цих умов. Діагностування індивідуально-психологічних особливостей студентів.

Індивідуалізація професійно орієнтованого навчання іноземних мов на немовних спеціальностях у вищих педагогічних закладах потребує наявності таких індивідуальних рис, які створювали б ситуацію ціннісного змісту матеріалу, стимулювали б студентів до розвитку фахово-педагогічних знань та усвідомлення свого образу-Я. Такими рисами в системі професійно орієнтованого вивчення іноземних мов студентами немовних спеціальностей у вищому педагогічному закладі є

здібності: до самоактуалізації, самореалізації, самонавчання, самооцінки та самовдосконалення.

Самоактуалізація - це бажання людини стати тим, ким вона може стати (за А.Маслоу). Це виконання людьми найкращим чином того, що вони роблять. Це наявність потенціалу і можливість його реалізації. Саме в тому, щоб допомогти побачити та усвідомити свій потенціал і полягає роль навчання.

Самоактуалізація в системі індивідуалізації професійно орієнтованого навчання іноземних мов на немовних спеціальностях означає прагнення особистості якомога повніше виявити, розвинути і реалізувати свої можливості щодо вивчення іноземної мови, свої здібності та нахили. Вона є одним з ефективних шляхів формування та розвитку фахово-педагогічних інтересів, умовою розвитку особистості студента як майбутнього спеціаліста.

На заняттях з професійно орієнтованого навчання іноземних мов на немовних спеціальностях у вищих педагогічних закладах здібність до самоактуалізації виявляється у здатності студента реалізовувати те, що закладено в його особистості. Якщо за якихось обставин на заняттях з іноземної студент немовного факультету не може реалізуватися (коли знання з предмету не відповідають програмному рівню вивчення іноземної мови у вищому навчальному закладі), то виникає певний внутрішній конфлікт. Саме індивідуалізація професійно орієнтованого навчання іноземних мов на немовних спеціальностях у вищому педагогічному закладі націлена на вирішення цього конфлікту.

Оскільки способи задоволення потреби в самоактуалізації є суттю індивідуальними, то в процесі навчання у кожного з тих, хто навчається складається їх індивідуальний набір. Потреба в самоактуалізації буде задовольнятися тільки тоді, коли виконання індивідуальних завдань суб'єктом буде супроводжуватися зменшенням напруження, уникненням внутрішнього конфлікту.

Наступною важливою індивідуально-психологічною особливістю студента, яка є умовою індивідуалізації

професійно орієнтованого навчання на немовних спеціальностях у вищих педагогічних закладах є самореалізація.

Самореалізація – це “шлях до особистості” (за К.Г.Юнгом). В умовах професійно орієнтованого навчання у вищому педагогічному закладі необхідно перш за все усвідомити, а потім і створити умови задля вирішення протиріччя між вже існуючими умовами для самореалізації майбутнього вчителя і можливістю створення нових умов самою особистістю, що потребують більш напруженої внутрішньої роботи над самим собою, над своєю професійною сутністю.

Багатогранність знань і вмінь, ерудованість, різнобічна обдарованість – це те, що є основою кожного професіонала і завжди цінується у суспільстві. Викладання професійно орієнтованої іноземної мови на немовних спеціальностях у вищих педагогічних закладах повино бути націлено на розвиток саме цих рис, які є основою професійного комплексу. Самореалізація сприяє тому, що студент в умовах вищого навчального закладу не задовольняється існуючим рівнем фахово-педагогічних знань, а систематично здійснює знайомство з інноваційними технологіями, досягненнями сучасної науки тощо. Вивчення професійно спрямованої іноземної мови повино бути не тільки засобом отримання актуальних знань, а і засобом самореалізації.

Успішність навчальної діяльності студента зумовлюється вмінням так організувати процес свого навчання, щоб максимально повно сприймати та засвоювати програму, а також позапрограмний матеріал за допомогою оптимальних засобів переробки певної інформації, тобто від здатності до самонавчання.

Самонавчання – це оволодіння самою особистістю знаннями, здатність обирати предмет та джерело пізнання, встановлення часу діяльності, а також форм задоволення пізнавальних потреб і інтересів.

Здібність до самонавчання на заняттях професійно орієнтованого навчання іноземних мов на немовних спеціальностях у вищих педагогічних закладах виявляється у бажанні отримувати повну та різноманітну інформацію з різних

джерел, потреби у новізнi інформації та наявності індивідуальних засобів задоволення пізнавальних потреб. Разом з цим нові факти потребують встановлення індивідуальних прийомів пізнавальної діяльності, що дозволяє студенту розвивати свої індивідуальні пізнавальні можливості.

Величезного значення саме задля розвитку здібності до самонавчання набуває усвідомлення знань з предмету, що вивчається, а саме: з професійно орієнтованого навчання іноземної мови. Студент повинен бачити цінність цього курсу в аспекті його майбутньої професії. А чим глибше буде це розуміння, тим більш значючими будуть знання, що отримуються в процесі навчання та самонавчання.

Рушійними силами розвитку здібностей студентів до самонавчання професійно орієнтованої іноземної мови є протиріччя між: потребою випереджального інтелектуального розвитку особистості студента і програмними вимогами у вищому навчальному закладі; зростанням вимог до особистості професіонала і можливістю постійного самовдосконалення студентів; зростанням потреб студентів у отриманні актуальної інформації і реальними можливостями їх задоволення.

Важливою умовою індивідуалізації професійно орієнтованої навчальної діяльності особистості є здібність до самооцінки.

Самооцінка – це критичне ставлення до своїх здібностей і можливостей і об'єктивне оцінювання своїх особистих досягнень у навчанні. Самооцінка досягнутих у процесі навчання результатів є значущим стимулом навчання.

Самооцінка формується поступово, під впливом двох факторів. З одного боку – оцінювання студента викладачем, з іншого – це зіставлення результатів індивідуальної діяльності студента з цим оцінюванням.

На заняттях з професійно орієнтованого навчання іноземних мов на немовних спеціальностях у вищих педагогічних закладах здібність до самооцінки складається у студентів перш за все завдяки сформованому позитивному відношенню до вивчення іноземної мови. Саме робота на рівні своїх можливостей на заняттях з професійно орієнтованої іноземної мови сприяє розвитку об'єктивної самооцінки.

Ступень об'єктивності самооцінки виявляється через постійне зіставлення з оцінкою педагога.

Наукові знання, що застосовуються в практичній діяльності вчителем мають швидкий темп старіння і постійного поновлення. Тому постійна необхідність використовувати актуальні наукові знання зумовлює необхідність розвитку здібності до постійного професійно-педагогічного самовдосконалення студентами вищих педагогічних закладів.

У межах професійно орієнтованого навчання іноземних мов на немовних спеціальностях у вищому педагогічному закладі розглядаємо здібність до самовдосконалення як: розвиток потреби в отриманні фахово-педагогічних знань; розвиток позитивного відношення до професійно-орієнтованого вивчення іноземної мови; розвиток потреби в практичному володінні професійно-орієнтованої іноземної мови з метою професійно-педагогічного самовдосконалення.

В розвитку здібності до самовдосконалення є дві взаємопов'язані сторони: з одного боку це постійна цілеспрямована діяльність з покращення якості навчальної роботи, з іншого – непосредньо професійно-педагогічне самовдосконалення.

Таким чином вважаємо, що діагностика зазначених індивідуально-психологічних особливостей дозволить ефективно використовувати індивідуалізацію на заняттях з професійно орієнтованої іноземної мови, сприятиме активній пізнавальній діяльності кожного студента.

Наступною умовою індивідуалізації професійно орієнтованого навчання іноземних мов є залучення студентів до активної пізнавальної діяльності через виконання індивідуальних завдань в процесі вивчення іноземної мови, яка б вимагала наявності професійно значущих умінь і навичок.

З метою вдосконалення професійно орієнтованого навчання студентів іноземних мов у вищому педагогічному закладі необхідно використовувати внутрішні резерви тих, хто навчається. До числа таких резервів відноситься активізація пізнавальної діяльності студентів. В умовах педагогічного закладу активізація пізнавальної діяльності студентів, яка має не тільки процесуально-дидактичну, а і результативно-професійну

значущість. Пізнавальна активність студентів полегшує реалізацію конкретних учбових завдань і водночас сприяє вдосконаленню професійної підготовки майбутніх вчителів.

На заняттях з професійно орієнтованого навчання іноземних мов залучення до активної пізнавальної діяльності здійснюється за допомогою виконання індивідуальних завдань, що дозволяє кожному студенту працювати на рівні своїх знань.

У своїй роботі студенти немовних спеціальностей на заняттях з професійно орієнтованого навчання іноземних мов можуть виконувати індивідуальні завдання як репродуктивні і репродуктивно-відтворюючі, так і пошуково-творчі. Наприклад, після читання тексту за фахом, студенти, що мають певні складнощі при читанні та розумінні фахового тексту виконують репродуктивні індивідуальні вправи, в яких пропонуються перекласти речення і дан переклад окремих слів (для цього студент повинен працювати з текстом і знаходити необхідні за змістом слова). Репродуктивно-відтворюючі вправи, наприклад, містять речення з пропущеними словами, які слід знайти у тексті та підставити. Прикладом пошуко-творчої вправи, наприклад, для студентів біологічного факультету, на занятті, де пропонується робота з текстом “Ера динозаврів” може бути завдання, в якому студенту пропонується стати вчителем біології і йому потрібно розповісти про особливості існування динозаврів, використовуючи запропоновану додаткову інформацію. Студент отримує оцінку викладача, інших студентів і сам виставляє собі оцінку. Такі форми взаємоперевірок на занятті будуть сприяти розвитку професійно значущих вмінь та навичок (дидактичних, методичних, організаційних, інформаційних).

Професійно значущі вміння будуть розвиватися якщо: студент стає не об'єктом, а суб'єктом навчальної діяльності; навчальні завдання мають особистісний зміст; навчальні ситуації моделюють різні аспекти організаційної педагогічної діяльності; індивідуальна робота є етапом підготовки до майбутньої організаційної педагогічної діяльності.

Таким чином, можна сказати, що залучення студентів до активної пізнавальної діяльності є засобом підвищення

ефективності учбових занять і професійної підготовки майбутніх педагогів. Активна пізнавальна діяльність у студентів немовних спеціальностей у вищому навчальному закладі пов'язана з головним видом мовленнєвої діяльності – читанням.

Навчання читанню є однією з головних цілей курсу іноземної мови на немовних спеціальностях. Головним завданням професійно орієнтованого навчання іноземних мов студентів немовних спеціальностей у вищому педагогічному закладі є навчання професійно орієнтованому читанню. Тому великого значення набуває стимулювання читання професійно орієнтованої літератури іноземною мовою, спрямованого на підвищення зовнішньої і внутрішньої мотивації вивчення іноземної мови.

Стимулювати (від лат. *stimulo* – збуджую, заохочую) – означає спонукати до дії, давати поштовх, заохочувати.

І.П.Підласий відзначає, що стимули спираються на потреби і мотиви [4,396]. Людина відчуває різні потреби і мотиви, але діє під впливом найбільш сильних потреб. Діяти у необхідному напрямку допомагають стимули.

Ефективність читання професійно орієнтованої літератури досягається тільки за умови розуміння тим, хто читає зв'язку між очікуваним ефектом дії і результатами його професійної діяльності, тобто при усвідомленні читачем розумного змісту дії. При наявності суб'єктивного змісту читання – воно протікає зі значною напругою інтелектуальних можливостей особистості, з більшою активністю, і звичайно із збільшеним ефектом.

Головне завдання професійно орієнтованого читання – витягування з тексту інформації, що має професійний інтерес.

Стимулювання професійно орієнтованого читання – це залучення особистості до розвитку її професійних інтересів. На заняттях з професійно орієнтованого навчання слід стимулювати читання педагогічної літератури та читання фахових текстів, що сприятиме розвитку пізнавальної потреби особистості, інтересу до професійно орієнтованого читання іноземною мовою, формуванню позитивної мотивації.

Таким чином, ми визначили педагогічні умови індивідуалізації професійно орієнтованого навчання іноземних мов студентів немовних спеціальностей у вищих педагогічних закладах. Система визначених педагогічних умов була перевірена нами на практиці. Було з'ясовано, що при дотриманні цих умов, якість знань, умінь і навичок, пізнавальна активність, рівень саморегуляції, відношення до вивчення іноземної мови значно покращаються.

Дослідження довело, що організація навчального процесу, що базується на принципі індивідуалізації, сприяє тому, що кожен студент працює на рівні своїх можливостей, розвиваються пізнавальні інтереси та потреби, підвищується ініціатива студентів, розвивається почуття відповідальності і включеності в навчальний процес. Знизилась кількість невістигаючих студентів, значно покращилось відношення до предмету (біля 60% студентів). Більшість студентів, які приймали участь в експерименті (більш ніж 85%) стали краще працювати на заняттях з іноземної мови, отримали навички роботи з професійно орієнтованими текстами.

Література

1. Бочан І. Впровадження самостійної індивідуальної роботи студентів як важливого чинника формування особистісно орієнтованої системи навчання // Нові технології навчання: К, 2003. – Вип.34. – С.307 – 311.
2. Емельянова Ю. Формирование навыков самоорганизации у студентов средствами инновационных технологий // Педагогика вищої та серед. шк. – 2004. – Вип.9. – С.68-73.
3. Жовтан Л. Організація контролю навчальної діяльності учнів і студентів як умова індивідуалізації навчання // Нові технології навчання: К, 2003. – Вип.35 – С.45 – 54.
4. Подласий И.П. Педагогика: Учеб. для студентов высших пед. учеб.заведений. – М.: Просвещение: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1996. – 432с.
5. Ренський С. Інтеграція індивідуальної роботи з іншими формами навчальної діяльності // Рідна школа, 2002. - №1. – С.8 – 10.
6. Серебрянская О.Д. Познавательная самостоятельность будущего учителя как фактор его профессионального

Л.Ю.Сіняговська

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

В статье рассматриваются актуальные вопросы формирования познавательной самостоятельности будущего учителя в процессе изучения иностранного языка.

The article deals with some actual problems concerning the formation of future teacher cognitive self-directed activities in the process of foreign language studies.

Навчити студентів самостійно оволодівати знаннями – одне з важливих завдань сучасної вищої школи взагалі і вищої педагогічної школи зокрема. Тому в процесі опанування студентами навчальних дисциплін у вищому навчальному закладі освіти необхідно формувати самостійність мислення, сприяти прагненню відкривати нові знання і способи оволодіння ними. Лише за таких умов вища педагогічна школа може розраховувати на свою доцільність у підготовці педагога-фахівця, здатного до творчої професійної діяльності, спроможного організувати і здійснювати педагогічний процес у відповідності до останніх сучасних вимог педагогічної, психологічної наук і методики викладання окремої дисципліни. Неперевершеного значення стосовно визначеного, на нашу думку, набуває процес опанування іноземної мови під час навчання у вищій педагогічній школі.

Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті передбачає поступовий перехід від репродуктивної, авторитарної освіти до освіти інноваційного, гуманістичного типу. Неперевершену роль у цьому процесі відведено особистості майбутнього вчителя.

Відповідно до визначеного актуалізується проблема формування пізнавальної самостійності майбутнього вчителя як важливого показника творчих здібностей особистості (особливо